

kifejezés szerepel a szótárban. Feltűnően gyakori továbbá verseiben az olyan kifejezés, amelyben az állandósult szókapcsolat igei elemét valamilyen rokon vagy ellenkező értelmű szóval helyettesíti: a szokásos *számon kér* így alakul: „add számon”; a *számon tart* pedig így: „számon vesz”. Mestere továbbá annak is, hogy a szólást más síkra áthelyezve alkalmazza: „Fülét csóválja a rossz rím felett”, ugyanis Arany szerint a vers nem a szemnek, hanem a fülnek szól, a rím csengését hallani kell. Amikor Arany művészi kifejezéseit közönséges szavakkal próbálom értelmezni, a költő Dantéről írott szavai jutnak eszembe: „lehet-é, hogy halandó szem nézze A szellemvilágot...? (Dante)”.

Beke József munkája hosszú évtizedek óta fennálló igényt elégít ki, és – biztos állíthatjuk – sosem lesz elavult. Az Arany-szótárt az Anyanyelvpolók Szövetsége, a Magyar Nyelvi Szolgáltató Iroda, az Írók Boltja, valamint a Kern Antikvárium (Kecskemét) terjeszti, az egyetemek-főiskolák magyar nyelvészeti tanszékei, valamint a megyei könyvtárak ingyenes példányt igényelhetnek az Anyanyelvpolók Szövetségétől.

SZAKIRODALOM

- Balázs Géza 2017a. Megjelent az Arany-szótár. *Új Köznevelés* 73: 22–5.
 Balázs Géza 2017b. Az írói szótár a nemzet nyelvi múltjának átmentése. Beszélgetés Beke József tanár úrral, a magyar írói szótárak „csúcstartójával”. *Új Köznevelés* 73: 26–9.
 Beke József 2017. *Arany-szótár. Arany János költői nyelvének szókészlete I–III.* (Szerkesztette: Balázs Géza.) Anyanyelvpolók Szövetsége – MNYKNT, Budapest.
 Kelemen József 1954. Hány szó van nyelvünkben? *Magyar Nyelvőr* 78: 68–74.
 Pásztor Emil 1986. *Toldi-szótár.* Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest.
 V. Nagy Viktória 2017. Aranytartalék. A legnagyobb mester ünnepe. *Heti Válasz* 17/7: 43–4.
 Somogyi Géza 1907. Ami még nincs, de kellene. *Magyar Nyelvőr* 46: 104–8.
 Wacha Imre 1961. A magyar írói szótárak kérdése. *Magyar Nyelvőr* 85: 189–203.

Pölcz Ádám

tanársegéd

ELTE Tanító- és Óvóképző Kar

Dürscheid, Christa – Frick, Karina 2016. Digitális írás. Az internet hatása a mindennapi kommunikációra [Schreiben digital. Wie das Internet unsere Alltagskommunikation verändert] (Einsichten 3). Alfred Kröner Verlag, Stuttgart. 156 oldal

A netnyelvészet műhelyéből

„A mindennapi kommunikáció során úgy írunk, ahogyan beszélünk, de nem úgy beszélünk, ahogyan írunk” (86, saját fordítás) – szól Christa Dürscheid és Karina Frick könyvének egyik tételmondata. A német Alfred Kröner Kiadó *Betekintés [Einsichten]* című sorozatának harmadik darabja rendkívül olvasmányos, a tudományos-ismeretterjesztő esszé műfaji kritériumainak megfelelő stílusban foglalja össze a digitáliskommunikáció-kutatás legújabb eredményeit.

A Zürichi Egyetem nyelvészei a *Schreiben digital* hasábjain szinte kizárólag német nyelvű publikációkban közzétett eredmények alapján tárgyalják a témát, szemléletmást mellőzve az angolszász szakirodalmat. Ennek hátterében a netnyelvészet ezredfordulón körvonalazódó angol–német elsőbbségi vitája állhat. David Crystal 2001-ben megjelent *Language and the Internet* című iskolateremtő könyve a netnyelvészet első monográfiájaként került a köztudatba, Peter Schlobinski azonban nagyon éles kritikát fogalmazott meg vele szemben: „A *Language and the Internet* számos oknál fogva is csalódást okozott számomra: úgy lett meghirdetve és reklámozva mint »az első nyelvész szakember által írt nyelvészeti szempontú internettel foglalkozó könyv«, mindez azonban német akadémiai szemszögből nézve igencsak hátrányos, főleg úgy, hogy a szerző egyetlen német nyelvű szakirodalmra sem hivatkozik a témában” (Schlobinski 2001: 2, saját fordítás) – írja a német

nyelvész egyik recenziójában, amelyben az állítását alátámasztandó, néhány 1995 és 2001 között megjelent német nyelvű könyvet is ismertet.

Dürscheid és Frick 156 oldalas könyve az *Előszó* (7–11) mellett négy nagyobb fejezetre tagolódik: I. *Új és régi kommunikációs formák [Neue und alte Kommunikationsformen]*; II. *A digitális írás ismérvei [Merkmale des digitalen Schreibens]*; III. *Az internetkommunikáció következményei [Die Folgen der Internetkommunikation]*; IV. *Új praktikák, új lehetőségek [Neue Praktiken, neue Möglichkeiten]*. A szerzőpáros az *Előszó*ban a következő három alapkérdés megvitatását tűzi ki célul: „1. Hogyan változtatta meg az internet a kommunikációs szokásainkat?; 2. Milyen formákat ölt az írás az interneten, milyen ismertetőjegyei vannak, illetve milyen mindezek megítélése?; 3. Lehetséges-e, hogy a digitális írás hatással van az eredendően formális szövegekre [Schreiben in normgebundenen Kontexten]?” (9, saját fordítás).

Az első fejezet (13–58) egy modern kommunikációtörténeti áttekintés, amelyben a szerzők az új és a régi kommunikációs formák – a cset, az e-mail-, az sms-, a telegram-, a fax-, a képeplap- és a levélkommunikáció – lehetőségeit mérlegetik. A legfőbb kérdés talán így hangzik: melyek a közvetett (mediális) kommunikáció – esetünkben a digitális írás – előnyei a közvetlen (face to face) interakcióval szemben? Dürscheid és Frick észrevételeit a következő érvek mentén foglalhatjuk össze (17–20): 1. Az írás a nem fonikus kommunikációs formák egyike, ennél fogva nincs negatív hatással a feladó közvetlen környezetére; egy zavaróan hangos telefonbeszélgetésről ugyanez már nem mondható el; 2. A kommunikáló felek az írás aszinkronikus (nem egyidejű) jellegénél fogva dönthetnek az üzenet elolvasásának és megválaszolásának az elvetéséről, késleltetéséről; a válasz elküldése előtt pedig annak újraolvasásáról, átgondolásáról, illetve szerkesztéséről; 3. az üzenetek tárolhatók, másolhatók, kinyomtathatók, továbbküldhetők; érvényes tehát rájuk a mondás: „A szó elszáll, az írás megmarad”. A szerzők ugyanakkor arra is rámutatnak, hogy a napjainkban (elsősorban a tizenévesek körében) egyre népszerűbb Snapchat nevű alkalmazás lehetővé teszi az elküldendő szövegek és képek láthatósági idejének (pl. 4 mp) a beállítását. Az érem másik oldala Dürscheidék alapján (17–9): 1. A folyamatos online jelenlét a kirekesztettség érzését keltheti a kommunikációban részt nem vevő, de a kommunikáló felekkel egy légtérben tartózkodó személyekben; ez lehet az egyik oka a tizenévesek és a szülők közötti gyakori vitáknak, nézeteltéréseknek. A kváziszinkronikus (csaknem egyidejű) „csevegést” folytató fiatalok nem szívesen késleltetik a válaszadást, az ugyanis ellentmond a netikett szabályainak: a befogadó azt gondolhatja, ignorálják őt; 2. A digitális írás nélkülözi a közvetlen interakció nonverbális eszköztárát (mimika, gesztusok, intonáció stb.), ami a kommunikáció multimodális jellegének az abszenciáját eredményezi. A fennálló hiány korlátozott mértékben ugyan, de tipográfiailag pótolható (pl. félkövér kiemelés, hangulatjelek használata, betűsokszorozás).

A munka egyik névumát Marc Prensky fogalmainak az újraértelmezésében látom. Az amerikai író a *Digital Natives, Digital Immigrants* (2001) című sokat idézett tanulmányában (2001) megkülönbözteti a digitális bennszülötteket a digitális bevándorlóktól: míg az előbbieket az infokommunikációs eszközökön (számítógép, mobiltelefon) szocializálódta, addig az utóbbiak tanulása révén tettek szert hasonló ismeretekre. A digitális technológiák elterjedésével magyarázható paradigmaváltás egyrészt gondolkodásbeli, másrészt nyelvhasználatbeli elkülönüléshez vezetett a két csoport – általában a fiatalok (diákok) és a felnőttek (tanárok) – között (vö. Istók 2016). Dürscheid és Frick ennek ellenére több helyen is hangsúlyozza, hogy a besorolásnál nemcsak az internetfelhasználó korát, hanem annak technikai affinitását is figyelembe kell vennünk (21, 144). A szerzőpáros az állítását egy, a német közszolgálati televíziók (ARD, ZDF) által készített felmérés eredményeivel támasztja alá. Ebből kiderül, hogy nemcsak a tizen- és huszonévesek, hanem az idősebbek is rendszeres internetfelhasználók. A 60 év felettiak 62%-a hetente legalább egyszer igénybe vesz valamilyen keresőprogramot (pl. Google), 28%-uk olvas online lexikont vagy enciklopédiát (pl. Wikipédia), 18%-uk használ valamilyen azonnali üzenetküldő alkalmazást (pl. WhatsApp), 11%-uk pedig egy online közösség (pl. Facebook) tagja (Frees–Koch 2015: 374; vö. Dürscheid–Frick 2016: 21–2).

Netnyelvészeti szempontból a *Schreiben digital* lényegi újdonságát annak második fejezete jelenti (59–106). Ebben a szerzőpáros a digitális kommunikációs formák három típusát különbözteti meg: 1. elsődlegesen írásbeli kommunikációs formák; 2. elsődlegesen képalapú kommunikációs formák; 3. elsődlegesen szóbeli kommunikációs formák.

A szerzők azokat a platformokat tekintik elsődlegesen írásbelinek, amelyeken a felhasználók írott formában kommunikálnak (pl. e-mail, WhatsApp- vagy Facebook-üzenetek); felhívják a figyelmet arra, hogy bár a mindennapi digitális interakció során gyakran találkozunk beszélt nyelvi sajátosságokkal – különösen igaz ez a dialogikus és a bizalmas stílusú szövegtípusokra –, a kommunikáció formáján ez nem változtat: „Téves volna tehát azt az esetenként előforduló elképzelést követnünk, amely szerint az interneten a beszélt és az írott nyelv határai összemosódnak. Közlebb járunk az igazsághoz, ha azt állítjuk, hogy továbbra is két különálló megvalósulási forma közül választhatunk: beszélhetünk vagy írhatunk. Lehetnek persze fokozatos átmenetek a szóbeliség és az írásbeliség között, ezek azonban a nyelv stilisztikai síkját érintik; gondoljunk például azokra a szövegekre, melyek megszerkesztettségének formális stílusa rendszerint elvárható volna, a vonalvezetésük mégis a beszélt nyelvi megnyilatkozásokéra emlékeztet (nyelvészeti terminussal élve »konceptuális szóbeli« szövegekről van szó)” (61, saját fordítás).

Dürscheidék szerint „a képi kommunikáció (a szó mindkét értelmében) egyre népszerűbb”, a netnyelvész számára azonban az elsődlegesen írásbeli kommunikációval szemben csak másodlagos jelentőségű. A lingvisztikai szempontú érdeklődést a szerzők azzal magyarázzák, hogy az elsődlegesen (statikus vagy mozgó-) képalapú platformokhoz – mint a Snapchat, a YouTube, a Flickr, a Tumblr, az Instagram vagy a Pinterest – írott üzenetek is kapcsolódhatnak (l. a YouTube-videók címe, leírása és kulcsszavai). Ezek lényegében olyan metaszövegek, amelyek kiegészítő információkkal látják el (kontextualizálják) a képet vagy a videót. A digitális kommunikáció típusa sajátossága a képek hiperlinkek általi címkézése, indexelése is, amely lehetővé teszi a hasonló tartalmak összekapcsolását, és a képen megjelölt („taggelt”) személyekhez tartozó profilok megjelenítését (67).

A szerzők az elsődlegesen képalapú kommunikáció közé sorolják még az internetes mémeket: „Képek, videók vagy szövegek vírusszerű terjedéséről van szó, amelyekre egyrészt a mindenkorri motívumok ismétlődése, variálódása és elidegenedése, másrészt pedig egy rendszerint humoros összetevő implikálása a jellemző. Egységes mémdefiníció még nem áll a rendelkezésünkre, ami többek között azzal magyarázható, hogy mind ez ideig csupán néhány tudományos igényű dolgozat született a témában” (68–9, saját fordítás). Dürscheidék ez utóbbi megállapítását annyiban egészíteném ki, illetve pontosítanám, hogy 2016 második felében az *Apertúra (Film–Vizuális–Elmélet)* nevű online periodika egy teljes számot közölt az internetes mémekről. Ebben olvasható többek között Limor Shifman *Memes in Digital Culture* című könyve (2014) egyik fejezetének a magyar nyelvű fordítása: *Az internetes mémek definíciója* (2016) szerint az internetes mémek „(a) digitális tartalmak olyan csoportja, amelyek tartalmilag, formailag és / vagy álláspontjukat tekintve közös jellegzetességekkel bírnak, (b) létrehozójuk tisztában van más hasonló tartalmak létezésével, továbbá (c) nagy számú felhasználó az interneten terjeszti, utánozza és / vagy módosítja őket”. Nyelvészeti szempontból a Shifman által tartalmának nevezett komponens a szemantikai (l. lexikológiai jelentéviszonyok, forгатókönyv-ütközés), a formai szegmens a grammatikai (elsősorban morfológiai: l. ritkább szóalkotási módok), az álláspontbeli összetevő pedig a pragmatikai (l. tematikus kontextus, grice-i maximák megsértése) alapú humorforrással feleltethető meg (bővebben l. Istók 2017a, 2017b, mindkettő m. a.).

A szerzők szerint a képi kommunikáció népszerűsége ellenére sem fenyeget bennünket a „piktorális fordulat” veszélye, az elsődlegesen képalapú kommunikációs formák ugyanis rendszerint valamilyen szövegre irányítják a figyelmet (70).

Az elsődlegesen szóbeli digitális kommunikációs formák közé Dürscheidék a Skype-hívásokat – a telefon- és videóbeszélgetéseket –, valamint a WhatsApp-hangüzeneteket sorolják; ezek előnyeiket az írott digitális kommunikációs formákkal szemben a beszélgető felek egymás iránti elköteleződésében, a beszédtempó gyorsaságában és a beszéd tiszta szöveggel szembeni (pl. az intonáció általi) információ-többletében látják. Rámutatnak ugyanakkor arra, hogy ha a kommunikáló felek a figyelmüket a kommunikált szabályainak megfelelően kizárólag egymásra fordítják, nem marad lehetőségük párhuzamos tevékenységek folytatására. A szerzők szerint azzal magyarázható a digitális írás népszerűsége, hogy rá vonatkozóan ez a probléma nem áll fenn (70–1).

A *Schreiben digital* szerzői tagadják az „internet nyelvének” létezését: „Mivel az internetnek nincs egységes nyelve, megtévesztőek lehetnek az olyan kifejezések, mint a »cyberszlenge«, a »netnyelv« vagy az »online-nyelv«” (72, saját fordítás). A szerzők Peter Schlobinski nyelvész-professzor szavaival árnyalják állításukat: „Az internet egy komplex nyelvi teret hoz létre, amelyet

olyan paraméterek határoznak meg, mint a médium, a felhasználó származása, a szoftver vagy az írott és a beszélt nyelv szembenállása. A különböző paraméterek konstellációinak függvényében alakulnak ki az egyes funkcionális mediaműfajok és stílusok – nincs tehát internetnyelv, csupán bizonyos nyelvi jelenségek vannak, amelyek adott pillanatban gyakrabban vagy ritkábban fordulnak elő” (Schlobinski 2014: 230, idézi: Dürscheid–Frick 2016: 72–3, saját fordítás). A netnyelvésszet terminológiáját érintő probléma korántsem új keletű. Schlobinski például már a fent említett 2001-es recenziójában is kérdőre vonja a crystal *netspeak* (‘netnyelv, netbeszéd’) létjogosultságát. A megnevezés a német szakember szerint nyelvészeti és kommunikációelméleti szempontból sem tartható, különösen igaz ez akkor, ha a problémát a nyelvváltozatok felől közelítjük meg (3–4). Crystal terminusa egy köztes, írott és beszélt nyelvi, valamint elektronikus sajátosságokat egyidejűleg implikáló nyelvet – harmadik kommunikációs médiumot – feltételez (vö. Crystal 2001: 48). Schlobinski ezzel szemben azt sugallja, hogy az internetalapú kommunikációt a „való viláéhoz” hasonló nyelvi változatosság jellemzi (szövegtípusok, stílusregiszterek, mediaműfajok, kommunikációs műfajok, l. Luckmann 1986), a szóban forgó heterogenitás tehát „nem hozható egy tető alá” (vö. Schlobinski 2001: 3–4). A Schlobinskiéhoz hasonló éles kritikát a 2000-es évek elején már Christa Dürscheid is megfogalmazott (*Netzsprache – ein neuer Mythos? / Netnyelv – egy új mítosz*): „Nincs internetes nyelvhasználat, és netnyelv sem létezik. [...] Az internetes nyelvhasználatról tett általános megállapítások helyett a hangsúlyt az egyes online szöveg- és diskurzustípusok elemzésére kell helyeznünk” (2003: 14, saját fordítás). A netnyelv „mitikus” voltát Dürscheid két gondolat mentén igazolja: 1. a netspecifikusnak vélt nyelvi elemekre netfüggetlen kontextusban és az internetkorszakot megelőző időkből is találunk példát; 2. a Crystal által sajátos nyelvváltozatként kezelt *netspeak* („genuine language variety”, 2001: 92) nem lehet egységes, hiszen a digitális kommunikáció nyelvhasználatára helyzet- és egyénfüggő (Dürscheid 2003; vö. Istók–Szerdi 2016a: 59, 2016b: 363). Hasonló véleményen van Lars Hinrichs is: „Az írott nyelvi produkció mindig összetettebb és több tervezést igényel a spontán beszédnél. Egyedül a felhasználón múlik, hogy az általa írt e-mailt a hagyományos írott szövegtípusokhoz hasonlóan megtervezi-e vagy sem” (2006: 21, saját fordítás).

A továbbiakban (73–106) a szerzők a digitális írás stilisztikai és grafikus ismérveit veszik számba. Az előbbieket a nyelv lexikális, grammatikai, pragmatikai, az utóbbiakat pedig a helyesírás, a szövegformálás, valamint az írás- és képlelek kombinációjának szintjén mutatják be.

A digitális írás nyelvi jellemzőinek áttekintése Dürscheid és Frick (2016: 73–106) alapján

	Szint	Alszint	A vizsgálat tárgya
1.	Stilisztikai	a) lexikális	– „takarékvariánsok” (<i>Sparvariante</i> , 75): betűszók, szórövidítések, számhomofónia – angol nyelvi hatás: angol eredetű szavak, angol szavak, kódváltás – informatikai szakszókincs: anglicizmusok
		b) grammatikai	– „rongyirodalom” (<i>Fetzenliteratur</i> – Hans Zehetmair, W1) – ellipszis: névelők, előjárósók, igék kihagyása – képregénynyelvi elemek: inflektívák (redukált igealakok)
		c) pragmatikai	– (el)köszönés: elhagyás – gratuláció
2.	Grafikus	a) helyesírás	– mondatkezdő kisbetű – főnévkezdő kisbetű – nagybetűs írásmód (kiabálás)
		b) szövegformálás	– interpunkciós jelek (a szöveg tagolása)
		c) jelkombináció	– hangulatjelek (az inflektívák helyettesítése) – kép-szöveg-kapcsolatok (kölcsonös kiegészítés)

A harmadik fejezetben (107–36) a szerzők az internetkommunikáció lehetséges nyelvi és viselkedésbeli következményeit vizsgálják. Felhívják a figyelmet azokra a kultúrpszichológus nézetek-

re, amelyek a (német) nyelv állapotának a romlását és a fiatalok kommunikációs kompetenciájának a csökkenését vetítik elő (107). Ezek között említik Hans Zehetmair, a Német Helyesírási Tanács egykori elnökének az álláspontját is (107): „A mai fiatalok már nem levelet írnak a másíknak, ha szeretnék kifejezni a szerelmüket, helyette csak egy »HDL«-t¹ küldenek. [...] Rohanó világban élünk. Elég csak ránézniük a Twitter-szövegekre, és nem találunk bennük teljes mondatokat” (W1, saját fordítás). Zehetmair a digitális írást annak „darabos” jellege miatt (l. Twitter- és sms-szövegek) „rongyirodalomnak” [*Fetzenliteratur*]² nevezi. A digitális „darabos irodalom” mozaikjainak, egységeinek a megnevezésére az angol (pszichológiai és lingvisztikai) szakirodalom az *information chunks* terminust használja. Veszelszki Ágnes ezt a következőképp foglalja össze: „Egyes kultúrpresszimista nézetek szerint a szövegek kommunikatív minimálegységekre (*information chunks*) való széttörde- lése és ezeknek képekkel/ikonokkal való feltöltése oda vezet, hogy az internetes szövegek elveszítik textuális karakterüket, és ami korábban szöveg volt, az már csupán betű-ikonokká halványult, az értő olvasás pedig puszta nézésé változott” (Veszelszki 2016: 61). Dürscheid és Frick szerint azonban a negatív hangok (W2) ellenére sem veszélyezteti nyelvünket a túlzott hangulatjel-használat: az emotikonok ugyanis nem az írásjelek helyettesítésére, hanem a nyelvi lehetőségek bővítésére – például az érzelmek, hangulatok pontos kifejezésére vagy a szándék árnyalására – szolgálnak (119).

A szerzők szerint az interentfelhasználók írástudását sokan a helyesírásuk alapján minősítik (113): az elemi tudatlanságból fakadó helyesírási hibákat (pl. *nähmlich*, helyesen: *nämlich* ’ugyanis, nevezetesen’) a legtöbben nem akceptálják (114), de a befogadók médium iránt támasztott kommunikációs elvárásai is szerepet játszhatnak az íráskompetencia megítélésében (124): minél gyorsabb és informálisabb az üzenetváltás, annál elfogadottabb az írott nyelvi normától való (tudatos, szándékos) eltérés (126). Dürscheidék szerint az íráskompetencia változását a digitális kommunikáció mellett nyelven kívüli (össztársadalmi) tényezők is befolyásolhatják: a megszokott konvenciók la- zulása – az egyre növekvő (globális) informalizálódás például nemcsak a nyelvhasználatban, hanem a fiatalok öltözködésében is tetten érhető (123–4).

A szerzők az internetkommunikáció egyéb lehetséges következményei között említik még az internetfüggőséget, a FOMO-jelenséget (*fear of missing out* ’félelem attól, hogy lemaradunk valami- ről’), a személyes kapcsolatok megromlását vagy az adathalászatot (129–36).

A *Schreiben digital* negyedik, egyben utolsó fejezete a másik három tartalmi egységhez ké- pest aránytalanul rövid (l. 137–46). Ebben a szerzők olyan digitális (kommunikációs) lehetőségekre hívják fel a figyelmet, mint az internetes társkeresés (Tinder, Lovoo, Badoo), az online vásárlás vagy a közösségi gyász.

Dürscheid és Frick könyve kiválóan szintetizálja a digitális kommunikáció elsősorban német nyelvterületen végzett kutatásainak eredményeit. Könnyed, egyszersmind tudományos stílusának köszönhetően rövid időn belül felkerülhet az egyetemi kurzusok (netnyelvészet, kommunikáció- kutatás) ajánlott szakirodalmi jegyzékére. A szerzők által megvitatott témakörök a magyar net- nyelvészeti szakirodalomban sem ismeretlenek. Kiváló írások születtek a témában többek között Veszelszki Ágnestől, Balázs Gézától és Bódi Zoltántól.

SZAKIRODALOM

- Crystal, David 2001. *Language and the Internet*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Dürscheid, Christa 2003. Netzsprache – ein neuer Mythos? In *Mediensprache.net*. URL: <https://www.medien- sprache.net/archiv/pubs/2409.pdf> (utolsó letöltés: 2017. 03. 23.)
- Hinrichs, Lars 2006. *Codeswitching on the Web: English and Jamaican Creole in E-Mail Communication*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- Istók Béla 2016. A „gyakoritka” szóalkotásmódok tanításának problémái két szlovákiai magyar nyelvtankönyv alapján. In: Maior Enikő – Tóth Péter – Varga Anikó (szerk.): *Empirikus kutatások az oktatásban határon innen és túl*. Óbudai Egyetem–Partiumi Keresztény Egyetem, Budapest–Nagyvárad, 69–83.
- Frees, Beate – Koch, Wolfgang 2015. Ergebnisse der ARD/ZDF-Onlinestudie 2015. Internetnutzung: Frequenz und Vielfalt nehmen in allen Altersgruppen zu. In *Media Perspektiven*, 9. 366–377. URL: http://www. ard-zdf-onlinestudie.de/fileadmin/Onlinestudie_2015/0915_Frees_Koch.pdf (utolsó letöltés: 2017. 03. 18.)

¹ HDL = *habe dich lieb* ’szeretlek’

² A következő célnyelvi variánsok is szóba jöhetnek: „cafatirodalom”, „darabos irodalom”, „ponyva”.

- Istók Béla – Szerdi Ilona 2016a. Az internetes nyelvhasználat napjainkban: dí(gi)glosszia, minimalektus, net-sztenderd? In Juhász György et al. (szerk.): *A Selye János Egyetem 2016-os Nemzetközi Tudományos Konferenciájának tanulmányköte*te. Selye János Egyetem, Komárom, 58–74.
- Istók Béla – Szerdi Ilona 2016b. Az internetes nyelvhasználat tanításának problémái és lehetőségei a szlovákiai magyar anyanyelvoktatásban. In: Tóth Péter – Makó Ferenc – Varga Anikó (szerk.): *Empirikus kutatások az oktatásban és a pedagógusképzésben*. Óbudai Egyetem TMPK, Budapest, 362–390.
- Istók Béla 2017a (m. a.). Vizuo-verbális humor: a nemzetspecifikus mémek pragmatikai jellemzői. In *A Selye János Egyetem Nemzetközi Doktorandusz Konferenciája – 2016 tanulmányköte*te. Kézirat.
- Istók Béla 2017b (m. a.). „Pofára esett, mint a zsiros kenyér.” A humor és az internetes mémek kapcsolata egy emlékezetes megmozdulás tükrében. In: *A Balassi Intézet M Á S Z Ph D-konferenciájának tanulmányköte*te. Kézirat.
- Luckmann, Thomas 1986. Grundformen der gesellschaftlichen Vermittlung des Wissens: Kommunikative Gattungen. In: Neidhardt, Friedhelm et al. (Hg.): *Kultur und Gesellschaft* (Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie, Sonderheft 27). Westdeutscher Verlag, Opladen. 191–211.
- Schlobinski, Peter 2001. *Rezension. David Crystal (2001): Language and the Internet*. URL: <http://www.medien-sprache.net/en/literatur/rezensionen/docs/1452.pdf> (utolsó letöltés: 2017. március 15.)
- Schlobinski, Peter 2014. *Grundlagen der Sprachwissenschaft: eine Einführung in die Welt der Sprache(n)*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- Shifman, Limor 2014. *Memes in Digital Culture*. MIT Press, Cambridge, MA.
- Shifman, Limor 2016. Az internetes mémek definiálása. Ford. Pölcz Róbert. *Apertúra*, 2016. ősz. URL: <http://uj.apertura.hu/2016/osz/shifman-az-internetes-memek-definialasa/> (utolsó letöltés: 2017. 03. 21.)
- Prensky, Marc 2001. Digitális bennszülöttek, digitális bevándorlók (ford. Kovács Emese). *On The Horizon*, Vol. 9 No. 5, NCB University Press. URL: http://goliat.eik.bme.hu/~emese/gtk-mo/didaktika/digital_kids.pdf (utolsó letöltés: 2017. március 18.)
- Veszelszki Ágnes 2016. Egy sziget körülhajózása. In: Benedek András – Nyíri Kristóf (szerk.): *Képi Tanulás Műhelye Füzetek*, 3. sz. BME GTK Műszaki Pedagógiai Tanszék, Budapest, 56–62.
- W1 = <https://www.welt.de/kultur/article13793892/Sprachexperte-geisselt-Fetzenliteratur-auf-Twitter.html> (utolsó letöltés: 2017. március 24.)
- W2 = <http://www.20min.ch/digital/news/story/29249142> (utolsó letöltés: 2017. március 25.)

Istók Béla

doktori hallgató

Selye János Egyetem

Magyar Nyelv és Irodalom Doktori Iskola